

GENIUS LOCI

LASZLOVSZKY 60

edited by
Dóra Mérai
and

Ágnes Drosztnér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó

ARCHAEOLINGUA

Genius loci **Laszlovszky 60**

edited by

Dóra Mérai

and

**Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó**

Budapest 2018

The publication of this volume was generously funded by

CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY

ISBN 978-615-5766-19-0

© by the Authors and Archaeolingua Foundation

2018

ARCHAEOLOGUA ALAPÍTVÁNY

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13

www.archaeolingua.hu

Copy editing and language editing: the editors

Layout: Zsanett Kállai

Map: Viktor Lagutov, Zsuzsa Eszter Pető, Mária Vargha, István Gergő Farkas

Front cover design: Eszter Bence-Molnár

Table of contents

Tabula gratulatoria	v
Kiadói előszó	vi
Publisher's Preface	viii
Köszöntő	x
Salutation	xi

Boundaries, Frontier Zones / Határvonalak, határvidékek

ALEKS PLUSKOWSKI – ALEX BROWN – SEWERYN SZCZEPANSKI – ROWENA BANERJEA – DANIEL MAKOWIECKI What Does a Frontier Look Like? The Biocultural Dynamics of the Lower Vistula Borderland in the Middle Ages	2
STEPHEN POW The Mongol Empire's Northern Border: Re-evaluating the Surface Area of the Mongol Empire	8
IAN WOOD Two Roman Frontiers and Their Sub-Roman Afterlife	14

Crossing Borders / Határokon át

SZAKÁCS BÉLA ZSOLT Gyulaírástól, avagy a rendi építészeti hagyományok átjárhatósága	19
CRISTOPHER MIELKE A Queen's Crusading Connections: Yolanda of Courtenay, the Fifth Crusade, and the Military Orders	25
BÁRÁNY ATTILA Angol keresztes a magyar végeken: Robert de Champlayn	28
CRISTIAN GAȘPAR Trespassing Pigs, Sons of Whores, and Randy Dogs: Marginalia on a Medieval Document from Caransebeș/Karánsebes	32
VADAS ANDRÁS A kecskeméti marhahajtók megpróbáltatásai és egy végvár jóllakott őrsége	38
LÁSZLÓ KONTLER Borders and Crossings: A Jesuit Scientist in the Whirlwind of Enlightened Reform	41
PAUKOVICS GERGŐ Hajszá az örök fiatalságért. Dr. Voronoff és a dübörgő 20-as évek	45
PINKE ZSOLT – STEPHEN POW A Gangesz-deltából a globális porondra: történeti ökológiai szempontok a kolera kórokozó (<i>Vibrio cholerae</i>) elterjedési területének átalakulásához	50
MARCELL SEBŐK Tangible Cultural Heritage: The Early History of Blue Jeans	55

Inhabiting the Landscape / Élet a tájban

SÓFALVI ANDRÁS	
A Barcaság határai és 13. század eleji településképe a Német Lovagrend adományleveleiben	60
NIKOLINA ANTONIĆ	
The Hospitallers' Estate of Čičan and its Neighbors: Spatial Analysis Yields New Information	64
ÜNIGE BENCZE	
The Abbey of Meszes: New Insights on the Site Location	68
MÓGÁNÉ ARADI CSILLA – MOLNÁR ISTVÁN	
Kísérlet a bárdudvarnok-szentbenedeki premontrei prépostság környezeti rekonstrukciójára	72
BEATRIX ROMHÁNYI	
Monasteries along the Danube	77
PUSZTAI TAMÁS – P. FISCHL KLÁRA	
A dél-borsodi síkság bronzkori és középkori településstruktúrájának összehasonlítása	82
VIZI MÁRTA	
Komplex régészeti kutatás egy egykori dél-dunántúli mezőváros területén	89
BATIZI ZOLTÁN	
Fagyosasszony és Kammerhof	95
PÁLÓCZI HORVÁTH ANDRÁS	
A középkori Kenderes településszerkezete	99
SZŐCS PÉTER LEVENTE	
Adatok Nagybánya és vidéke középkori egyházi topográfiájához	103
ZATYKÓ CSILLA	
Eltűnt berzencei malmok	108
SZABÓ PÉTER	
Középkori cseh erdőgazdálkodás a choustníki uradalom erdőszámadásainak tükrében	113
ANDREA KISS	
Before and After the Great Heat and Drought of 1540: Multiannual Trends of Grape and Grain Harvest Dates in the Vienna Hospital Accounts	117
LÁSZLÓ BARTOSIEWICZ	
“Kleine Fische, gute Fische” – But Sturgeon is Great	121
LYUBLYANOVICS KYRA	
Vad háziállat, házi vadállat: Számi rénszarvastartás a középkori és kora újkori Norvégiában	126
JUDITH RASSON	
Mountains in the Lifeways and History of Northern Macedonia	138
JEREMY MIKECZ	
Crossing the Abyss: The Apurímac Canyon at the Time of the Spanish Invasion of Peru (1533)	142

Busy Places / Nyüzsgő terek

PETROVICS ISTVÁN	
Újabb adatok Pécs késő középkori történetéhez	147
URBÁN MÁTÉ	
Lokális búcsújáró helyek a késő középkori Nyugat-Dunántúlon	151
BALÁZS NAGY	
The Marketplace of Csütörtök – A Local Market in Fourteenth-Century Hungary	156
KATALIN SZENDE	
The Sopron Fish Market	159
GERHARD JARITZ	
The Craftsman's Voice and Words in Late Medieval Austrian Urban Space	165

TABLE OF CONTENTS

ANA MARIA GRUIA Healthcare in Cluj in the Sixteenth Century: Overlapping Professions	168
ANA MARINKOVIĆ John Capistran's Mantle and the Early Propaganda of Franciscan Observant Cults in Dubrovnik	171
SABINA MADGEARU Ceremonial Space in Front of Medieval Buda: An Illuminated Fifteenth-Century French Vision	175
VÉGH ANDRÁS Óbuda látképeken	177

Layers of the Past / A múlt rétegei

KODOLÁNYI JUDIT Templomok és temetők a visegrádi Sibrik-dombon	181
ROSTA SZABOLCS Egy új lehetőség kapujában – tatárjáráskori védművek a Kiskunságban	186
BOTÁR ISTVÁN Árpád-kori edényégető kemence Csíksomlyón	193
PETAR PARVANOV Fire and Stone: Placing Flints in Graves in Late Medieval Kaliakra	197
GYARMATI JÁNOS Kumpi Wasi. Textilműhely egy inka tartományi központban	201
ZSUZSANNA PAPP REED Post It: Notes from Thirteenth-Century St Albans	207
VALERY REES The Salt of Genius: Marsilio Ficino on Food, Spices, and Nutrition	213
ROSSINA KOSTOVA The Mother of God Monastery near Varna, Bulgaria: More about Missionary Monasteries in Bulgaria in the Ninth and Tenth Centuries	217
DANIEL ZIEMANN The Imperial Abbey of Corvey in the Ninth and Tenth Century: At the Crossroads of Power	221
VIRÁGOS GÁBOR Kartal vagy Cyko? Kísérlet egy középkori nemesi család történetének rekonstruálására	226
TÓTH BOGLÁRKA – BOTÁR ISTVÁN A sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezeteinekORMEGHATÁROZÁSA	244
RÁCZ MIKLÓS Egy tiszazugi újkori négyosztatú ház – Dokumentálás és építéstörténet	248

Objects beneath Our Feet / Tárgyak a föld alól

LANGÓ PÉTER A Tiszakeszi-Szódadombon talált kora Árpád-kori kereszt	254
RÁCZ TIBOR – NAGY BALÁZS Tatárjárás kori kincslelet Jászkarajenőről	258
SZENDE LÁSZLÓ Lehetett-e hadijelvény a csajági kereszt?	267
NÓRA UJHELYI Thoughts about Medieval Book Fittings from the Castle of Visegrád	270
MÁRIA VARGHA – THOMAS KÜHTREIBER Treasures of the “Lower Ten Thousand”? Hoards of Iron Objects	273

TABLE OF CONTENTS

K. NÉMETH ANDRÁS „Sarlóját ez okért bűsz fegyverré köszörülte” Késő középkori kiegyenesített sarló Kospa falu helyéről	280
MAXIM MORDOVIN A Collection of Fifteenth- and Sixteenth-Century Cloth Seals from Szolnok	285
TÜNDE KOMORI Ottomans in Pest in the Light of “Luxury” Ceramics: Four Cups from Kígyó Street	289
WICKER ERIKA A 17. századi rácszentpéteri kincslelet	294

Marking the Place / Helyek és jelek

CSERNUS SÁNDOR Keresztes családtörténet és kőbe vésett emlékezet	300
LŐVEI PÁL A pilisszántói keresztes kő legendája	305
MÉRAI DÓRA Sügérek a Nyárádmentén: Sigér Mátyás síremléke leporolva	311
VESZPRÉMY LÁSZLÓ A bambergi lovas szobra és Szent István	316
TAKÁCS MIKLÓS A pétervárad-tekiai reneszánsz kőfaragvány	321
ANNELI RANDLA What and Whom Should We Remember? The Case of the Teutonic Order’s Church and Castle in Pöide, Livonia	325

Heritage Sites, Sacred Places / Örökségi helyszínek, szent helyek

ALEKSANDAR PANTIĆ The Ambiguity of Heritage Interpretation: A Late Roman Tomb in Brestovik, Serbia	330
GYÖRGY ENDRE SZÖNYI Rocamadour: Monastic Center, Pilgrimage Place, Art Historical Interest, World Heritage Site	335
KATEŘINA HORNÍČKOVÁ A Penitent Judas Iscariot: An Exemplum of Christian Morals on the Eve of Hussitism?	339
JAMES PLUMTREE Buddha, Lenin, and the Prophet Muhammad Approaching the Landscape and Cultural Heritage of Issyk-Ata	343
ROBERT SHARP The Thames Estuary: The Cultural Heritage and Memory of the Thames Estuary at Southend-on-Sea	349
ESZTER SPÄT Constructing Religio-Ritual Heritage: The New Shrine of Shekhsê Batê in Khetar, Northern Iraq	353
ZSUZSANNA RENNER Delhi, Old and New: Changing Cityscapes and the Cultural Heritage of India’s Capital City	357
FELD ISTVÁN Pseudovár vagy történeti rekonstrukció?	364
ILON GÁBOR A velemi régészeti témaparkról	371
WOLLÁK KATALIN Örökség alapú fejlesztés Kölkeden	374

TABLE OF CONTENTS

Places of Memory / Az emlékezet helyei

JÁNOS BAK	
Nádor 20 Capriccio	380
SZENTPÉTERI JÓZSEF	
Pilistől Tételig. Elektronikus levélféle a 60 esztendő's Laszlovszky Józsefnek	382
RICHARD HODGES	
Scarlino in the 1980s, Forty Years On	386
KLANICZAY GÁBOR	
Egy hozzászólás Kremsben	390

Kumpi Wasi. Textilműhely egy inka tartományi központban

GYARMATI JÁNOS*

A Középső-Andok őshonos kultúráinak egyik legjellegzetesebb kifejezési formáját az i. e. I. évezredtől napjainkig a szőttesek képviselik, köszönhetően két, szinte korlátlan mennyiségben rendelkezésre álló alapanyagnak, a gyapotnak és a lámafélék gyapjújának. Az elsősorban kötelek és zsákok készítésére szolgáló durva lámagyapjú mellett a finom textíliákhoz az alpaka és a vikunya gyapjút is használták, de minden rostos anyagot kipróbáltak, beleértve a csincsillaféle *vizcacha* gereznáját, a denevér szőrét, kaktuszfélék rostját, a faháncsot, az emberi hajat és a díszítő céllal használt tollat is.

Az említett alapanyagok természetes árnyalatain túl többféle színezést alkalmaztak, amihez főként növényi anyagokat használtak, kivételként a medvetalp-kaktuszon tenyésző bíbortetűből előállított *kosenil* vagy a tengeri bíborcsiga említhető. A színezés során vagy a megfont fonalat merítették festékfőzetekbe, vagy a már elkészült textilt festették meg ecsettel, pecsételővel. További eljárást jelentett a batikfestés és az ikat.

Noha az andesi textilművesség készítési eljárásokban hihetetlenül gazdag, az eszközök rendkívül egyszerűek. A fonáshoz a mindössze egyetlen pálcikából és kerámia-, kő- vagy fakorongból álló orsót használták, a szövéshez pedig egyszerű hátfeszítős szövőszéket vagy szövőkeretet. Ezt egészítették ki az ugyancsak egyszerű, állatcsontból, fából vagy bronzból készült eszközök.

A szövés technológiája rendkívül sokrétű volt. Alkalmazták a lánc- és a vetülékfonalak egyszerű keresztezéséből létrejövő vászonszövést, a hasítókos, a kárpit-, a brokát- vagy éppen a „burkolt” szövést; utóbbi során a kívánt minta szerint a láncfonalak megfelelő szakaszát más színű fonallal tekerték körbe. A fátyolszövessel csipkeszerű anyagot állítottak elő. Ezek mellett más

technikákat is előszeretettel alkalmaztak, így a hímzést, a kötést és a horgolást.

Ennek a fajta gazdagságnak a hátterében azt kell látnunk, hogy az andesi társadalmakban a szőtteseknek kiemelkedően fontos társadalmi szerep jutott, az egyik legfontosabb kincsképző, presztízs kifejező, illetve kultikus eszköznek számítottak. Legjellemzőbb példaként a mintegy 2000 éves paracasi halotti lepleket említhetjük. A legpompásabb *mantók* több méter hosszú és széles, tucatnyi színben pompázó, figurális díszítésű darabok, melyek elkészítése sok száz munkaórát vett igénybe. Ismert olyan paracasi halott, akit hatvan réteg halotti lepelbe burkoltak (1–2. kép).

A ruhaféléknek mágikus szerep is jutott. A fiúk és lányok avatási rítusuk minden fázisában ruhát váltottak, de a házasságkötés aktusa során is cseréltek ruhaneműket. A foglyul ejtett

► 1. kép. Paracasi múmiaköteg metszete; forrás: Carole Sinclair Aguirre, Andrea Torres Vergara, and José Berenguer Rodríguez, *Tres Ensayos sobre Paracas Necrópolis Historia de la investigación, las tecnologías textiles y las prácticas mortuorias* (Santiago: Museo Chileno de Arte Precolombino, 2016), 48.

* Néprajzi Múzeum, Budapest

► 2. kép. A Középső-Andok a szövegben említett lelőhelyekkel (készítette: Gyarmati J.)

vagy csatában elesett harcosokat pedig levetkőztették, azaz megfosztották társadalmi státusukat biztosító ruházatuktól. Ezzel ellentétes módon, az inkáknak behódoló vezetőket nemesfémekkel és drágakövekkel ékesített ruhadarabokkal ajándékozták meg. Egy 17. században élt bolíviai *cacique* arról számolt be, hogy szépapjának *kumpi*-ből szőtt térképet küldött ajándékba az inka uralkodó,¹ aki ezzel a gesztussal nem pusztán megerősítette a főnök uralmi területét, és kijelölte annak határait, hanem egyúttal patrónus-kliens viszonyt is létesített közöttük.

A szöttesek áldozati célokat is szolgáltak. Isteneknek szánt ajándékképpen nagy mennyiségben égették el őket, vagy a hegycsúcsokon, illetve szentélyekben elhelyezett szobrocskákat öltöztettek fel miniatűr ruhadarabokba esetleg kultikus helyként számon tartott sziklákat borítottak be velük.

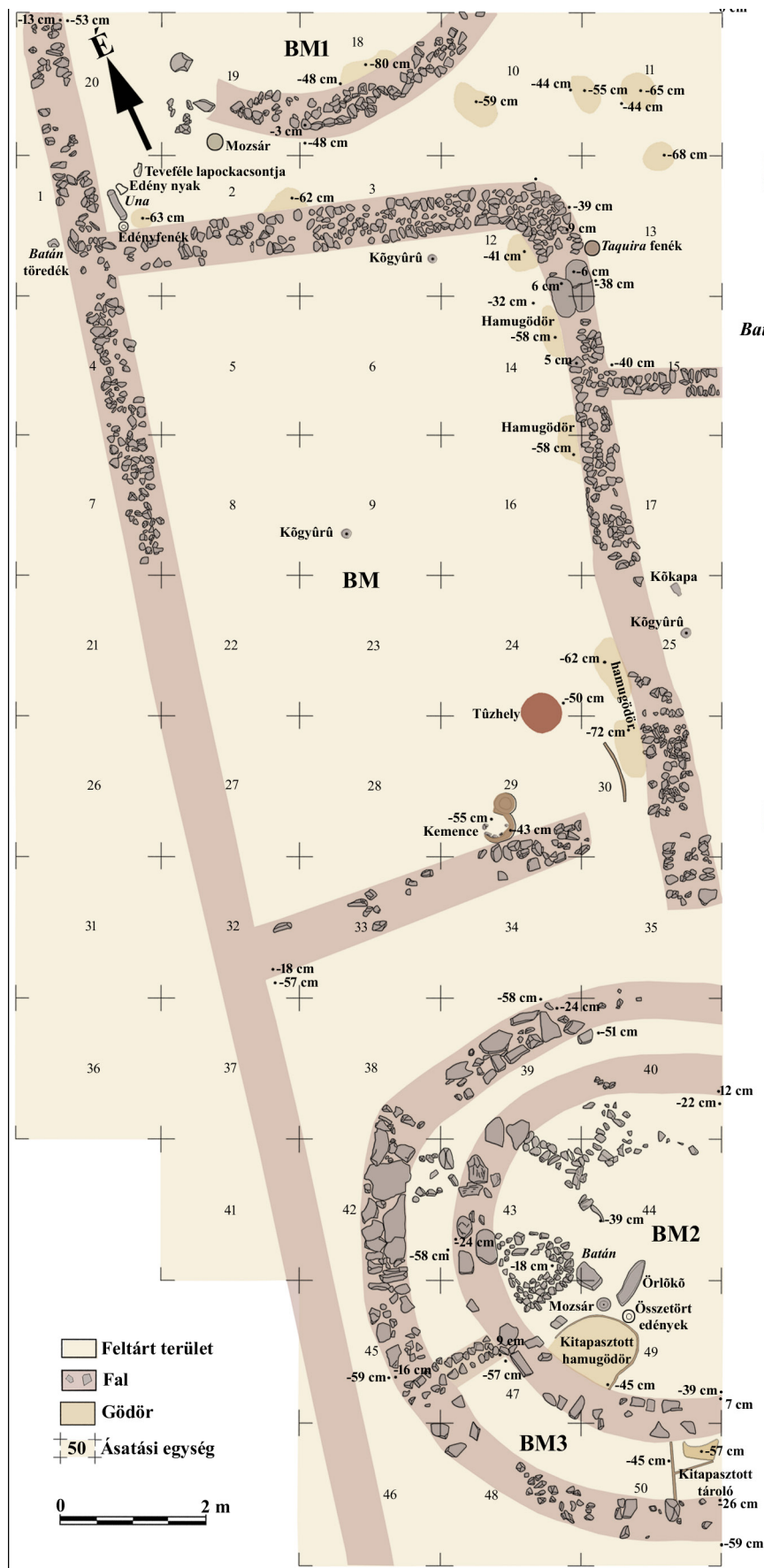
Az Inka Birodalom (kb. 1400–1533) terjeszkedése és gondosan felépített közigazgatása a szöttesek iránti igény ugrásszerű növekedését is maga után vonta, a hadsereg ellátása, a hódításban és a közmunkákban résztvevők javadalmazása, a meghódítottak pacifikálása kapcsán. Ennek kézzelfogható régészeti bizonyítékával szolgált a közép-perui Mantaro-völgyben végrehaj-

tott ásatássorozat, ami azt mutatta, hogy a megelőző perinka periódushoz képest a köznépi háztartásokban többszörözött az orsókarikák mennyisége.² Ez megerősítette a koloniális szerzők azon állítását, hogy a falusi háztartásoknak évente meghatározott mennyiségű szőttest kellett robotmunka keretében az állam számára előállítaniuk részben a maguk által megtermelt, részben az állam által kiosztott nyersanyagból.³

A házi termelés mellett léteztek olyan, állam által létrehozott települések is, ahol az oda áttelepített specialisták nemcsak a megnövekedett mennyiségi, hanem a minőségi igényeket is kielégítették. Ezek közé tartozott a Titicaca-tó menti Milliraya, ahova Wayna Qhapaq inka 1000 *kumpi* előállítására szakosodott ún. *kumpi kamayuq*ot telepítettet.⁴ Egy másik, ugyancsak állam számára dolgozó csoportot alkottak a tartományi központokba telepített fiatal nők, az *aqllák* vagy *mamaconák*.⁵ Az ő elhelyezésük és munkahelyük céljából létesített, fallal körbezárt épületegyüttest, ún. *aqllawasi*t az egyik legnagyobb tartományi központban, Huánuco Pampában sikerült először régészetileg azonosítani az ott talált *chicha* (kukoricásör) készítő edények és szövőeszközök alapján. Ezek mennyisége a település többi részében kimutatható kismértékű házi fonó- és szövőtevékenységgel szemben az *aqllawasi* lakóinak teljes idős tevékenységére utalt.⁶ Egy másik, tengerparti központból, Farfánból nem pusztán szövőeszközök, hanem azokat, és esetleg kész

► 3. kép. A BM-BM3 épület a feltárást követően, Paria, Oruro tartomány, Bolívia (fotó: Gyarmati J.)

Batánokból rakott bejárat küszöb, taquirá fenék

Una és edénytöredékek, 1. négyzet

Kemence maradványai

Kitapasztott hamugödör és platform

Kitapasztott tároló feltárás közben

► 4. kép. A BM-BM3 épület alaprajza, a bennük feltárt jelenségekkel (készítette: Gyarmati J. és Carola Condarco Castellón)

textileket is tartalmazó tárolók is napvilágra kerültek. Itt tártak fel olyan női temetkezéseket is, ahol az elhunytal együtt szövőeszközöket is elhelyeztek,⁷ hasonlóan a még északabbra fekvő Túcuméhez, ahol a település feltehetően utolsó inka kormányzója mellé 19, szövőeszközeikkel eltemetett *aqllát* temettek.⁸

Hasonló eredményekre jutottunk saját, a bolíviai Altiplanón elterülő Pariában végzett ásatásaink során is. Noha a települést a 16. századi spanyol források is a jelentős inka tartományi központok között tartották számon,⁹ helyét csupán az ezredforduló táján sikerült azonosítani.¹⁰ Az ezt követő terepbejárások tisztázták, hogy a 0,5 km²-nél nagyobb települést hat raktáregyüttes vette körül, melyek összességben legalább 1539 raktárépületet foglaltak magukba.¹¹ A felszíni gyűjtésből és a feltárásokból napvilágra került leletek azt mutatták, hogy a koloniális források által leírt és a régészeti kutatások által korábban dokumentált funkciók (uralkodói és katonai szálláshely, kultusz-hely, *chicha*- és textilkészítés helyszíne, akkumuláló és újraelosztó központ) mellett ez a tartományi központ számos további termelőtevékenységnek (földművelés, fémmegmunkálás, fazekasság, kő- és kagylófeldolgozás) adott helyet.

A település 16. századi elhagyását követően minden felszínen álló épülete elpusztult, csupán a felszíni leletek eloszlásából, kőfelhalmozódásokból lehetett következtetni a hajdani tevékenységekre és épületekre. Ezek alapján tártunk fel 2005–2006-ban két nagyobb kiterjedésű épületet. Egyikük (BM épület, belsejében két későbbi, BM2 és BM3 jelű épülettel, 3–4. kép) egy 20×7 m-es, kétszotarú épület volt, melynek falai kb. 50–60 cm-es magasságig kőből, afölött pedig mára teljesen megsemmisült *adobetég*lából készültek. Noha a település épületeinek teljes pusztulása és a feltárás korlátozott volta miatt nem jelenthetjük ki, hogy ez az épület Paria *aqllawasijának* részét képezte, a feltárt leletek és jelenségek háttározottan arra utalnak, hogy olyan műhelyként szolgált, ahol magas minőségű ruhadarabok készítésének teljes folyamata zajlott.

Ennek első lépéséről az épületben talált 88 orsókarika tanúskodik (5. kép).¹² Ezek jelentős méretváltozatai (1,1–4,3 cm átmérővel) azt mutatják, hogy különböző anyagú és vastagságú fonalfajtákat sodortak a műhelyben. A következő munkafázishoz tartozhatott az az épület közepén

feltárt boltozatos kemence, amely mellett legalább egy edénytartó talapzatot alakítottak ki. Ez olyan gömbölyű aljú fazekak elhelyezésére szolgált, mint amilyeneket a megfont fonalak festésére is használtak.

Fából készült szövőkeretek fennmaradását a környezeti viszonyok nem tették lehetővé, szemben azokkal az eszközökkel, amelyeket a szövés, illetve az elkészült szöttesek ruhadarabbá alakítására használtak. Ezekből összesen 17 csont-, agancs- és 36 réz/bronzeszköz került elő az épület feltárása során. Az előbbieik közé orsók, vetélők, felvetők, a vetülékszálak elválasztására (*pallañ wich'uña* és *jainu*), illetve tömörítésére (fésű és

► 5. kép. Fonó- és szövőeszközök a BM épületből, Paria, Oruro tartomány, Bolívia (fotó: Gyarmati J.)

wich'uña) szolgáló eszközök tartoztak, míg az utóbbiak között láncfonalfeszítők, vetülékszál- elválasztók, valamint varró- és hímzőtűk voltak.¹³

Az elkészült viseleti darabokat alkalmanként fémkorongokkal (6. kép), illetve különböző anyagú gyöngyökkel, kagylókkal díszítették, ahogy azt egy, a berlini Ethnologisches Museumban őrzött körgallér esetében láthatjuk. Ennek alsó és felső peremére nemcsak hasonló korongokat rögzítettek, hanem a gallért alkotó lemezeket olyan csöves gyöngyökkel szegélyezték, mint amilyenek Pariában is előkerültek (7. kép).¹⁴ Ilyen díszítőelemből összesen 291 került napvilágra a BM épülethől,¹⁵ bizonyítva, hogy ez a végső munkafázis is ehhez a műhelyhez kötődött, amit az is megerősített, hogy az épület délkeleti sarkában egy agyaggal kitapasztott, padlóba süllyesztett, négy-szögletes tárolót tártunk fel. Az ugyanazon ásatási négyzetben együtt előkerült 9 réz- és 12 ezüstkorong arra utalhat, hogy a tárolót a felvarráásra váró fémkorongok elhelyezésére használták.

Ugyancsak az épület keleti falának belső oldalán öt gödröt tártunk fel. A bennük talált nagy mennyiségű hamu, kukoricacsutka, csont- és tűzifamaradvány arra utal, hogy ezekben helyezték el átmenetileg a tüzelőhelyekről származó, az épület fűtésére még alkalmas meleg hamut.

Ha a fentiek fényében vizsgáljuk meg a fonó- és szövőeszközök térbeli eloszlását, akkor azt látjuk, hogy azok az épület két részében fordultak elő kiemelkedő számban (8. kép): az északkeleti sarokban, ahol mindössze három 2×2 m-es ásatási négyzetből került elő az ilyen jellegű tárgyak közel negyede (23,7%), valamint a 29. négyzetben (8,75%), ahol az épület kemencéje állt. Hasonló eredményre jutunk, ha a viseletdíszítők eloszlását vizsgáljuk, ugyanis az épület keleti és a kemence körüli 16 ásatási négyzetéből került elő ezen leletek 78,5%-a, ezen belül a kemence melletti három négyzetből 24,2%. A viseletdíszként szolgáló leletek eloszlása meglehetősen jól egybeesik a fonó- és szövőeszközök előfordulásával, kijelölve e tevékenység épületen belüli súlypontjait a fényt és meleget adó kemence, illetve hamugödrök környékén.

Jegyzetek

¹ Tristan Platt, Thérèse Bouysson-Cassagne és Olivia Harris, *Qaraqara-Charka Mallku, Inka y Rey en la provincia de Charcas (siglos XV-XVIII)* (Lima és La Paz: Instituto Francés de Estudios Andinos [IFEA], University of St.

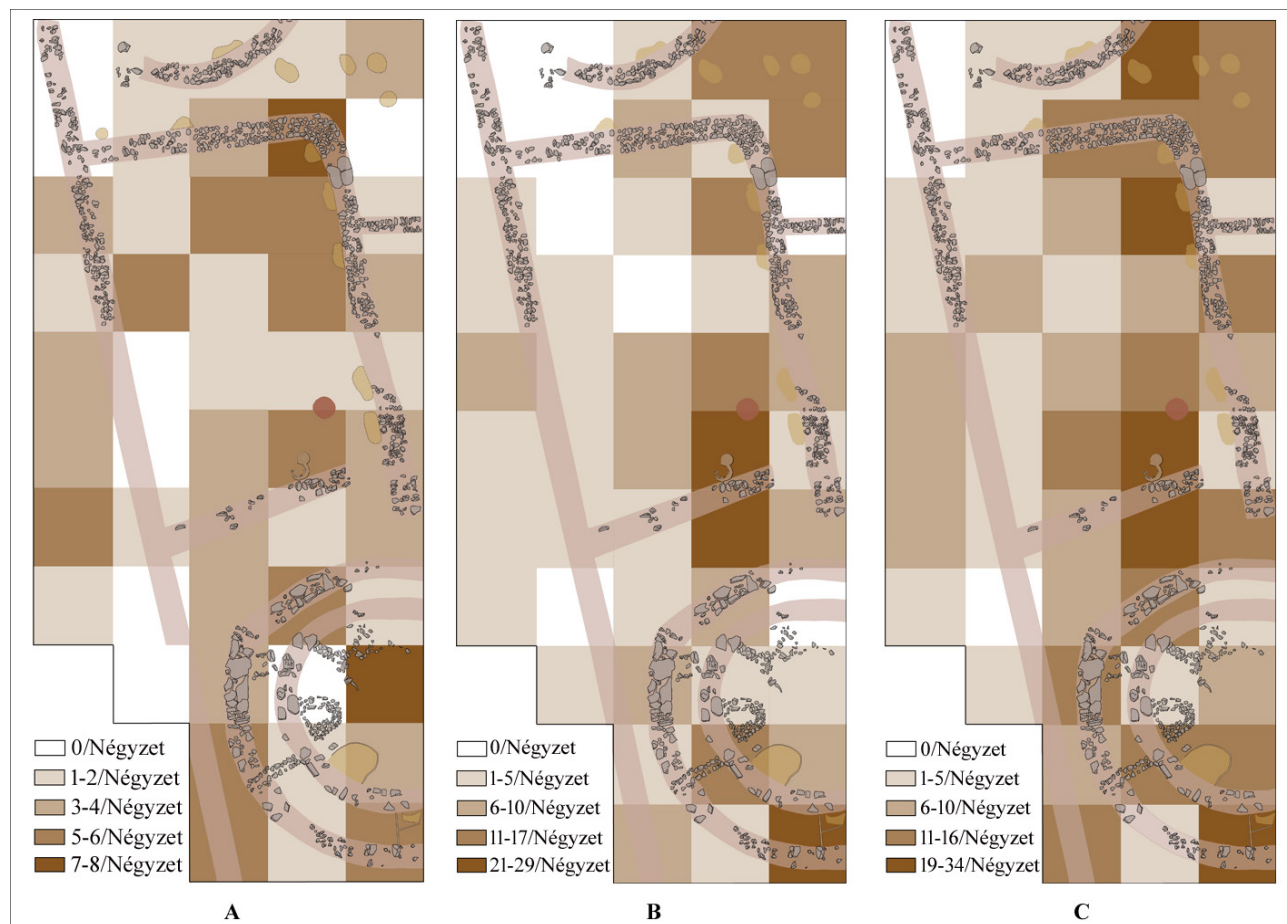
► 6. kép. Réz/bronz- és ezüstkorongok (az edénytöredék nem a korongokkal került elő), 50. ásatási négyzet, Paria, Oruro tartomány, Bolívia (fotó: Gyarmati J.)

► 7. kép. Fémkorongokkal és csöves gyöngyökkel díszített körgallér, Ethnologisches Museum, Berlin; forrás: Arthur Baessler, *Altperuanische Kunst. Beiträge zur Archäologie des Inca-Reichs*, 4 kötet (Berlin – Leipzig: K.W. Hiersemann, 1902–1903), 413. ábra

Andrews and Fundación Cultural del Banco Central de Bolivia, 2006), 71–74, 723–724, 728.

- ² Timothy Earle és Terence N. D'Altroy, „The Political economy of the Inka empire: the archaeology of power and finance,” in *Archaeological thought in America*, szerk. Clifford Charles Lamberg-Karlovsky (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 192–193.
- ³ John V. Murra, *La organización económica del Estado Inca* (México D.F.: Siglo XXI, 1983, 3. kiadás), 113–116.
- ⁴ A kumpi finom anyagú és kivitelű szőttess, a *kamayuq* kézműves specialista. John V. Murra, „Los olleros del inka: hacia una historia y arqueología del Qollasuyu,” in *Historia, Problema, y Promesa: Homenaje a Jorge Basadre*, szerk. Francisco Miro Quesada C., Franklin Pease G. Y. és David Sobrevilla A. (Lima: Pontificia Universidad Católica del Perú, 1978), 418.
- ⁵ Pedro Cieza de León, *Crónica del Perú El Señorío de los Incas* (Caracas: Fundación Biblioteca Ayacucho, 2005 [1553]), 154, 208, 215, 281.
- ⁶ Craig Morris és Donald E. Thompson, *Huánuco Pampa. An Inca City and its Hinterland* (London: Thames and Hudson, 1985), 70–71, 91–92.
- ⁷ Carol Mackey, „The Socioeconomic and Ideological Transformation of Farfán under Inka Rule,” in *Distant Provinces in the Inka Empire. Toward a Deeper Understanding of Inka*

► **8. kép.** Fonással és szövással kapcsolatos leletek eloszlása a pariai BM épületből. A: fonó- és szövőeszközök, B: viselet-díszek, C: valamennyi lelet (készítette: Gyarmati J.)

Imperialism, szerk. Michael A. Malpass és Sonia Alconini (Iowa City: University of Iowa Press, 2010), 240–241.

⁸ Thor Heyerdahl, Daniel H. Sandweiss és Alfredo Narvaez, *Pyramids of Túcume The Quest for Peru's Forgotten City* (London: Thames and Hudson, 1995), 93–96.

⁹ Pedro Cieza de León, *Crónica del Perú El Señorío de los Incas*, 342.; *Repartimiento de tierras por el Inca Huayna Capac: Testimonio de un documento de 1556*, szerk., Adolfo Morales (Cochabamba: Universidad Mayor de San Simon, 1977 [1556]), 24.; Cristóbal Vaca de Castro Cavellero, „Ordenanzas de tambos,” *Revista Histórica* 3 (1908): 427–492.; Augustín de Zárate, *Historia del descubrimiento y conquista del Peru* (Lima: Pontificia Universidad del Perú, 1995 [1555]), 294.

¹⁰ Carola Condarco Castellón, Edgar Huarachi Mamani és Mile Vargas Rosquellas, *Tras las huellas del Tambo Real de Paria* (La Paz: Fundación PIEB, 2002); János Gyarmati and Andrés Varga, *The Chacaras of War. An Inka State Estate in the Cochabamba Valley, Bolivia* (Budapest: Néprajzi Múzeum, 1999), 34.

¹¹ Gyarmati János és Carola Condarco Castellón, *Paria la Viexa. Pre-Hispanic Settlement Patterns in the Paria Basin, Bolivia and its Inka Provincial Center* (Budapest: Néprajzi Múzeum, 2014), 59.

¹² A lelőhely 1 hektárnyi részén végzett teljes felszíni gyűjtésünk során 17 orsókarikát találtunk, míg a BM épülettel nagyjából azonos feltárt területtel (200 m²) rendelkező BH épületből három darab került napvilágra.

¹³ Felszíni gyűjtésből 11, a BH épületből 8 réz/bronztű, valamint 2 *wich'uña* került elő.

¹⁴ Arthur Baessler, *Altperuanische Kunst. Beiträge zur Archäologie des Inca-Reichs*. 4 vols. (Berlin és Leipzig, 1902–1903), 413. ábra.

¹⁵ A BM épületből előkerült 44 réz/bronz-, 23 ezüst- és 1 aranykoronggal, 54 (féldrága)kő- és 161 csontgyönggyel, illetve 8 kagylódíszrel szemben, a BH épületből 20 csont- és kőgyöngy, illetve fémkorong került elő. Az 1 hektárnyi felszíni gyűjtés 134 csont- és 23 kőgyöngyöt eredményezett.